

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 9 oktober 2020

Mål nr

Ö 2530-20

PARTER

Klagande

DS

Offentlig försvarare: Advokat PZ

Ombud: Advokat MB

Motpart

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Byte av offentlig försvarare

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2020-04-14 i mål B 3593-20

Dok.Id 189716

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut entledigar Högsta domstolen PZ från uppdraget som offentlig försvarare för DS och utser i stället MB till offentlig försvarare.

PZ ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av DS med 16 321 kr. Av beloppet avser 13 057 kr arbete och 3 264 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

DS har överklagat hovrättens beslut och yrkat bifall till sin i hovrätten gjorda framställning om byte av försvarare.

Justitiekanslern har överlämnat bedömningen av byte av offentlig försvarare till Högsta domstolen.

PZ har inte motsatt sig att entledigas.

SKÄL

Bakgrund

1. DS dömdes av tingsrätten mot sitt nekande för våldtäkt till villkorlig dom med samhällstjänst. Tingsrätten angav att om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelse i tio månader ha dömts ut. DS var vid domstillsfället 18 år gammal och 17 år vid tidpunkten för den åtalade gärningen.
2. DS har överklagat tingsrättens dom och yrkat att hovrätten ska ogilla åtalet. Han har därefter begärt att få byta offentlig försvarare. Hovrätten har avslagit hans begäran om byte.
3. DS har i Högsta domstolen bland annat framfört att han saknar förtroende för PZ för att denne satt en kollega i sitt ställe vid polisförhör och

en annan kollega i sitt ställe vid tingsrättens huvudförhandling och för att det generellt sett har varit svårt att etablera kontakt med försvararen.

Byte av offentlig försvarare

4. Ett byte av offentlig försvarare får beslutas av rätten, om det finns särskilda skäl (21 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken).

5. Regeln om byte av offentlig försvarare infördes 2018. Dessförinnan prövades sådana frågor med tillämpning av bestämmelserna om återkallelse av förordnande av offentlig försvarare i den då gällande lydelsen av 21 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken. Enligt de bestämmelserna fick rätten återkalla ett förordnande av offentlig försvarare, om behovet av försvarare upphörde eller om det fanns något annat giltigt skäl. Enligt förarbetena är någon förändring av praxis inte avsedd att ske till följd av att kravet på giltigt skäl för byte har ersatts av ett krav på särskilda skäl. Samma omständigheter som tidigare har godtagits som skäl för byte av offentlig försvarare ska även fortsättningsvis kunna motivera ett byte. (Se prop. 2017/18:86 s. 34 f. och 41.)

Substitution

6. En offentlig försvarare får inte utan rättens tillstånd sätta annan i sitt ställe. Skälet för detta är försvararuppdragets personliga natur. (Se 21 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken och NJA II 1943 s. 285.)

Byte av offentlig försvarare när det uppstått en brist i den tilltalades förtroende för försvararen

7. Att den tilltalade inte längre har förtroende för den offentlige försvararen kan i vissa fall utgöra tillräckligt skäl för att tillåta ett byte av försvarare. I rättspraxis har det ansetts att brist i den tilltalades förtroende för den offentlige försvararen bör tillmätas särskild betydelse i mål där den

tilltalade riskerar ett långt frihetsberövande (se t.ex. NJA 1980 s. 177 och NJA 1981 s. 1080).

8. Förtroendebrist har getts motsvarande betydelse i mål rörande brottslighet av sådant slag att det är särskilt viktigt med ett förtroendefullt samarbete mellan klient och försvarare. Typexemplet på mål i denna kategori är mål om sexualbrott som är av allvarligare karaktär; hänsyn ska tas till den påstådda brottslighetens straffvärde. Också andra måltyper kan någon gång anses röra brottslighet av sådant slag att förtroendefrågan blir extra viktig. (Se NJA 1991 s. 244, NJA 1992 C 50, NJA 1994 C 3 och NJA 2004 s. 639.)

9. Även andra omständigheter är av vikt, t.ex. att frågan om vilken bevisning som ska läggas fram kan vara föremål för olika meningar eller att målet inrymmer särskilt komplicerade sakförhållanden (se t.ex. NJA 1980 s. 177 och NJA 2004 s. 639).

10. Enbart ett blankt påstående om brist i förtroendet för den offentlige försvararen kan normalt inte godtas. Det krävs att påståendet har en viss konkretion och att de omständigheter som förs fram är ägnade att utgöra grund för en förtroendebrist. I det sammanhanget bör även målets karaktär kunna beaktas.

Särskilt om förtroendebrist när den tilltalade är ung

11. I rättsfallet NJA 2007 s. 984 uttalade Högsta domstolen att de riktlinjer för bedömningen av frågor om byte av offentlig försvarare som annars gäller bör tillämpas även när den tilltalade är omyndig. Det måste enligt rättsfallet dessutom beaktas att mål där den tilltalade är underårig ska handläggas särskilt skyndsamt. Att den tilltalade är ung medför alltså inte att en annan typ av bedömning ska göras av frågan om försvararbyte vid förtroendebrist. En annan sak är att det i fråga om tilltalade under 18 år någon gång kan förekomma att principen om barnets bästa påverkar bedömningen.

12. Vid tillämpningen av dessa riktlinjer måste det beaktas att påföljdssystemet är utformat så att långa frihetsberövanden ska undvikas beträffande unga lagöverträdare (se 30 kap. 5 § brottsbalken). Om brottet är sådant att det för en vuxen skulle kunna medföra ett långt frihetsberövande kan en dom ändå sammantaget typiskt sett få mycket långtgående följder även för en ung person. För en tilltalad som är under 21 år bör det därför i dessa fall vara brottslighetens straffvärde som ges betydelse vid bedömningen av om byte av offentlig försvarare ska tillåtas.

13. När det gäller mål som rör brottslighet där det är särskilt viktigt med ett förtroendefullt samarbete uppkommer inte motsvarande frågeställning. I de fallen gäller redan för vuxna tilltalade att det är straffvärdet som har betydelse utöver brottslighetens karaktär (se p. 8).

14. En ung tilltalad behöver ofta mer stöd från den offentlige försvararen än en vuxen, särskilt om det är första gången han eller hon lagförs. Detta större behov av stöd innebär att omständigheter som inte skulle anses vara ägnade att påverka förtroendet mellan en vuxen tilltalad och den offentlige försvararen kan vara det för en ung tilltalad. Att någon annan än den offentlige försvararen har bistått den unge vid polisförhör eller vid huvudförhandlingen är omständigheter som kan få sådan betydelse.

Bedömningen i detta fall

15. DS är 18 år och inte tidigare lagförd. Han får anses ha ett större behov av stöd från den offentlige försvararen än vad en äldre person skulle ha haft. Hans offentlige försvarare har låtit en kollega bistå vid polisförhör och satt en annan kollega i sitt ställe vid huvudförhandlingen. Dessa omständigheter är av karaktären att de är ägnade att påverka en ung tilltalads förtroende för sin försvarare.

16. Tingsrätten har dömt DS mot hans nekande för våldtäkt och målet är som sådant inte helt enkelt. Målet rör brottslighet av sådant slag att det är särskilt viktigt med ett förtroendefullt samarbete mellan klient och försvarare. Straffvärdet har av tingsrätten bedömts till något över två års fängelse. Sammantaget finns särskilda skäl för att medge byte av offentlig försvarare.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Anders Eka, Svante O. Johansson, Malin Bonthron (referent), Eric M. Runesson och Johan Danelius
Föredragande justitiesekreterare: Mohamed Ali